

ZABİL BAYRAMLI
BDU-nun dosenti,
f.e.n.
zabil_bayramli@mail.ru

II ŞAH ABBASIN DAXİLİ VƏ XARICI SİYASƏTİ (MƏHƏMMƏD TAHİR VƏHİDİN “ABBASNAMƏ” ƏSƏRİ ÜZRƏ)

Açar sözlər: hakim, qızılbaş, sultan, şah, vəzir

Ключевые слова: хаким, кызылбаш, султан, шах, визирь

Keywords: hakim, qizilbash, sultan, shah, vazir

Səfəvi hökmdarı II Şah Abbasın (1642-1666) daxili və xarici siyasətinə həsr edilmiş ən qiymətli mənbə “Abbasnamə” adı ilə məlum olan əsərdir. Əsərin müəllifi Mirzə Hüseyn xan Qəzvininin oğlu Mirzə Məhəmməd Tahir Vəhiddir. O, h. 1015-ci ildə Qəzvinə anadan olmuşdur. Mirzə Məhəmməd Tahir və onun kiçik qardaşı Məhəmməd Yusif Qəzvini (“Xolde bərin” adlı əsərin müəllifi) II Şah Abbas dövrünün çox böyük tarixçilərindən olmuşdular. Məhəmməd Tahir Vəhid II Şah Abbasın hakimiyyətinin əvvəllərində məclisnəvis vəzifəsində işləmiş və bir qədər sonra vaqiyənəvis vəzifəsinə təyin olunmuşdur. Baş vəzir Mirzə Tağı h. 1055-ci ildə öldürülüb yerinə Xəlifə Sultan təyin edildikdə, Mirzə Tahir Vəhid məclisnəvis vəzifəsində olmuşdu. Bir az sonra isə II Şah Abbasın rəsmi saray tarixçisi olur. Molla Kamal yazır ki, Mirzə Məhəmməd Tahir bacarıqlı, ağıllı və istedadlı olub, əvvəl baş vəzir Xəlifə Sultanın yanında yazı işləri ilə bağlı xidməti vəzifədə olmuşdu. Onun ata-babası da sarayda çalışmışdılar. O, Şah yanında xidmətə qabil şəxs olaraq tezliklə sarayda vaqiyənəvis və məclisnəvis vəzifəsinə yüksəlmişdir (2, 103).

Məhəmməd Tahir Vəhid əsərində özü haqqında yazır ki, mən arzu edirdim ki, yüksək vəzifəli böyüklərdən birinin xidmətində qərar tutam. Və bu arzuma çatdım. Etimadəddövlə Xəlifə Sultanın yanında qulluğa götürüldüm. Mən kiçik vəzifədən böyük vəzifəyə qədər yüksəldim. Yavaş-yavaş inkişaf edib, irəliyə getdim. Gecə-gündüz o həzrətin xidmətində oldum və o, tarixi kitablara maraqlı olub çox mütaliə edirdi. Mənə əmr etdi ki, II Şah Abbas dövrünün tarixini onu anadan olmasından etibarən yazım. Əmrə qulaq asıb bu tarixi yazmağa başladım (3, 13, 14). Beləliklə etimadəddövlənin tapşırığı ilə o, II Şah Abbasın hakimiyyəti dövrünün tarixini yazmağa başlayır. Müəllifin çox ciddi səyi ilə yazıb tamamladığı əsərə “Abbasnamə” adı verilir. Şah Süleyman dövründə (1666-1694) Məhəmməd Tahir Qəzvini baş vəzir vəzifəsinə yüksəlir. Şah Süleymanın hakimiyyətinin son illərində Məhəmməd Tahir Vəhid qocalığına görə öz arzusu ilə tutduğu vəzifədən azad olur. Onun vəfatı tarixi dəqiq məlum deyildir. Təxminən h. 1110-1119-cu illər arasında dünyasını dəyişmişdir.

“Abbasnamə” adlı kitabda II Şah Abbasın hakimiyyətinin ilk günlərindən, yəni daha dəqiq desək, h. 1052-ci ildən h. 1074-cü ilə qədərki tarixi hadisələr təsvir edilmişdir. Ancaq II Şah Abbasın hakimiyyətinin son dörd ilinin tarixi hadisələrini müəllifin qələmə almamasının səbəbi məlum deyildir. Halbuki müəllif II Şah Abbasın vəfatından sonra da uzun illər yaşamışdır. Ancaq kitabda olan bu çatışmazlıqlar onun elmi dəyərini azaltmışdır. Müəllif Şahın rəsmi tarixçisi olsa da, əsərində zamanın tələblərindən irəli gələn qüsuralara yol verməmiş, tarixi hadisələrin olduğu kimi təsvirinə cəhd göstərmişdir. Elə buna görə də, əsər dövrün araşdırılıb öyrənilməsində əvəzi olmayan mənbə təəssüratını oyadır. Həm də müəllif təsvir etdiyi hadisələrin birbaşa şahidi olmuşdur. Əsərdə qeyd etdiyi tarixi hadisələrin çoxunda birbaşa özü iştirak etmişdir. İştirak etmədiyi hadisələr barədə isə saray tarixçisi olduğuna görə dövlət məmurları ona vaxtında məlumat vermişdilər. Bəzən II Şah Abbasın fəaliyyəti ilə bağlı olmayan bir çox məsələlərə də kitabda təsadüf edilir ki, bu məlumatları müəllif dövlət xadimlərindən əldə etmişdir. Müəllif əsərdə Səfəvi dövlətinin siyasi tarixi ilə yanaşı,

qonşu dövlətlərlə, xüsusən də Hindistan, Türküstanla qarşılıqlı əlaqələrə geniş yer verir. Mirzə Məhəmməd əsərində bütün məsələləri obyektiv təsvir edərək yanlışlığa yol vermir. Əsər II Şah Abbas dövrünün ən qiymətli qaynağıdır (3, 12).

Sultan Məhəmməd Mirzənin atası Şah Səfi (1629-1642) dövründə Türk-Qızılbaş əmirlərinin dövlətin suverenliyini və imperiyanın ərazi bütövlüyünü qorumaq cəhdlərinin güclənməsinə baxmayaraq, onlar bir neçə cəbhədə müharibə aparmaq məcburiyyətində olduqları üçün ciddi çətinliklərlə üzləşmişdilər. Osmanlı dövləti Ərəb İraqını (1638) fəth etmiş, Moğol dövlət başçıları isə Qəndəharla kifayətlənməyərək, bütün Əfqanıstanı ələ keçirmək fikrində idilər. Özbək sultanları da Səfəvi imperiyasının düşdüyü gərgin hərbi-siyasi vəziyyətdən istifadə edir, Xorasana yürüşlərini dayandırmırdılar. Belə bir şəraitdə Şah Səfi 12 səfər h. 1052 (1642)-ci ildə Kaşanda vəfat edir (3,7). Onun vəfatından çox keçmədi ki, Sarı Tağı ayaması ilə məşhur olan baş vəzir Mirzə Tağının rəhbərliyi ilə dövlət şurasının iclası çağırıldı. O cümlədən hakimiyyətə namizəd irəli sürülməsi məsələsi ilə bağlı Qızılbaş əmirlərinin də toplantısı oldu. Şah Səfinin beş oğlu vardı ki, onlardan yaşca daha böyük olan şahzadə Sultan Məhəmməd on yaşında idi. Ümumi razılıq əsasında onun namizədliyi dəstəklənir. Qızılbaş əmirlərinin rəyi ilə 16 may 1642-ci ildə (16 səfər1052) Sultan Məhəmmədin ikinci Şah Abbas adı ilə Kaşanda tacqoyma mərasimi keçirildi. Tacqoyma mərasiminin günü və saati münəccim Mövlanə Məhəmməd Səfi Xorasani tərəfindən müəyyən edilmişdi. Tacqoyma mərasimində Səfəvi şahlıq sülaləsinin əsasını qoymuş I Şah İsmayılın qılıncı II Şah Abbasın kəmərinə bağlanmış və onun adına xütbə oxunmuşdur. Məclisdə iştirak edən əyanlara, vəzifə sahiblərinə qiymətli hədiyyələr verilmiş və onlar Şaha təzim edərək onun hakimiyyətini rəsmən tanıdıqlarını ifadə etdikdən sonra tacqoyma mərasimi yekunlanmışdı. Mirzə Tağı yenə də baş vəzir oldu. O, ömrünün sonuna, yəni öldürülməsinə qədər (h. 1055) Səfəvi dövlətinin baş vəziri olmuşdu (3, 15, 16).

Kiçik yaşında hakimiyyətə keçən Şahzadə Sultan Məhəmməd Mirzənin uşaqlıq illəri və təlim-tərbiyəsi haqqında dövrün (3, 14) tarixi ədəbiyyatlarında kifayət qədər məlumat yoxdur. Hətta onun doğum tarixi də dəqiq məlum deyildir. O, təxminən 18 comadiyossani 1042-ci ildə (miladi 1633) Qəzvinə dünyaya gəlmişdir. Onun dörd qardaşı və iki bacısı vardı. O, kiçik yaşında hakimiyyətə keçsə də, birinci tədbiri qardaşlarının gələcəkdə hakimiyyət iddiasına düşəcəklərini bəhanə edərək, onların gözlərinə mil çəkdirmək olmuşdur (3, 7, 8).

Səfəvi dövlətində şahzadələr rəsmi qaydada təlim-tərbiyə alır, peşə öyrənir, dövlət idarəçiliyinə cəlb edilir və onlardan bəziləri biliyinə, bacarığına görə böyük əyalətlərə, xüsusən Xorasana hakim göndərilirdi. Adətən dövlət quruluşunda tutduğu vəzifədə özünü bacarıqlı bir xadim kimi göstərən şahzadə vəlihəd təyin edilirdi (3,8).

II Şah Abbas öz lələsinin rəhbərliyi altında rəssamlıq və xarratlığı öyrənmiş, at minməkdə, atıcılıqda, ox atmaqda, çövkən oyununda məharət qazanmışdı. O, dövrünün böyük bilim adamı və məşhur seyidi Mir Murtuza İsfahanini özünə müəllim seçir. Qısa müddətdə yaxşı savad qazanır. Belə ki, onun yazmaq və oxumağı öyrənməsi altı aydan çox çəkməmişdi. O, məharətli oxçu olan qulam Əhməd bəy yüzbaşının nəzarətində ox atmağı da çox yaxşı öyrənmişdi (3, 18).

II Şah Abbas tacqoyma mərasimindən bir az sonra Kaşanda havalar isti olduğu üçün Qəzvinə gəlir (3, 7; 2, 98).

Məhəmməd Tahir Vəhidin müasiri olan Molla Kamal yazır ki, II Şah Abbas hakimiyyətə keçdikdən sonra özünün ilk fərmanı ilə məmalik-i məhrusədə şərəbxanaların bağlanması və şərəb anbarlarının dağıdılmasını əmr edir. Bu hökmə əsasən Şirazda sərkərə xassəyə aid olan şərəb çəlləkləri yerə axıdılır. Həm də borc dəftərlərində illər üzrə qeyd olunmuş vergi qalıqları silinir, yəni rəiyyət və sənətkarlar 1052-ci ilə qədər Şahlıq xəzinəsinə qalan borclarından azad edirlər (2, 98). O, hakimiyyətinin ilk günlərindən sarayı fitnəkar, özbaşına adamlardan azad edib xalqın rəğbətini qazanır. Bu istiqamətdə fəaliyyətini davam etdirib bütün nahiyələr üzrə əhalinin illərlə yığılıb qalmış 500 min tükən vergi borcunu onlara bağışladı və beləliklə, bütün məmləkət əhalisinin qəlbini ələ aldı. Rəiyyəti ağır işlərdən azad etdi. Bütün vilayət və mahal hakimlərinə fərman verildi ki, bundan sonra əhali ilə ədalətlə rəftar etsinlər (3, 7, 16).

Xalqın içərisinə girir, bütün təbəqələrdən olan adamların dərdindən, çətinliklərindən xəbərdar olub, ədalət məhkəməsində onların çətinliklərini həll edir, ölkənin abadlaşmasına çalışırdı. Cəmiyyəti sağlamlaşdırmaq üçün fərmanlar verib, fitnə-fəsad evlərini, yəni meyxanaları, əyyaşxanaları, şirekeşxanaları (tiryək çəkilən ev) bağlatdırdı (3,7).

H. 1064-cü ildə alimlərlə, fazillərlə yaxınlıq edib namazda Molla Möhsün Feyzə Kaşaninin arxasında dayanır, namaz qılırdı. Molla Məhəmməd Tağı Məclisiyə, Molla Xəlil Qəzviniyə və böyük uləmalara hədis kitablarını şərh etmək tapşırığı vermişdi. Şahın təşviği ilə qızılbaş əsgərləri vətən yolunda canını qurban verir, islahatlar aparılır, abadlıq işləri həyata keçirilirdi (3, 7).

“Abbasnamə”də II Şah Abbasın xarici siyasəti, Səfəvi-Moğol, Səfəvi-Rusiya, Səfəvi-Osmanlı dövlətləri arasında qarşılıqlı münasibətlərin təsvirinə geniş yer verilmişdir. Mənbədə Səfəvi-Moğol dövlətləri arasında münasibətlərdən bəhs edilərkən bu iki dövlət arasında Qəndəhar üstə çəkişmələrə daha ətraflı yer verilmişdir. Mənbədə göstərilir ki, I Şah Səfi zamanı Qəndəhar əmir əl-ümərası Gəncəli xanın oğlu Əlimərdan xan Şaha üz çevirib 1638-ci ildə Qəndəharı Moğollara təslim etmişdi. Şah Səfi 1642-ci ildə Qəndəhar yürüşü zamanı Kaşan şəhərində vəfat edir. Onun varisi II Şah Abbas xarici siyasətində böyük uğurlar qazanıb Xorasanın müdafiəsini gücləndirmiş və h. 1059 (m. 1649)-cu ildə Bost, Zəmindavər qalalarını fəth edib Səfəvi dövlətinin cənub-şərq sərhədlərinin tam bərpasına nail olur (3, 43-47; 4, 174).

Mənbədə qeyd edildiyinə görə, I Şah Abbas dövründə Səfəvi-Rusiya dövlətləri arasında əlaqələr yaxşı olmuş, bu iki dövlət başçısı arasında səfirlik mübadiləsinin daimi olması və Səfəvi şahlarının da bir qayda olaraq buna riayət etməsi qeyd olunmuşdur (3, 55). Şpakovskinin yazdığı kimi, bu iki dövlət arasındakı səfirlik mübadiləsində ənənəvi bir fikirə rast gəlirik: “Atalar və babalar kimi dost olaq, bir-birimizə məhəbbətlə yanaşaq, düşmənə qarşı birlikdə dayanaq.” Moskvanın Səfəvi dövləti ilə diplomatik əlaqələri məhz Osmanlı dövlətinə qarşı yönəlmişdi. Ona görə də həmişə səfirlərinə verilən tapşırıqlarda Osmanlı-Səfəvi münasibətlərinin öyrənilməsi tələb edilirdi. Həm də Moskva səfirləri Səfəvi məmləkətində Rusiya dövlətinin qüdrətli və güclü olması haqqında fikir yaratmalı və bunu onlara təqdim etməli idilər (5, 20, 21). Bu fikirin arxasında artıq Kazanı (1552), Həştərxanı (1556) işğal etmiş Moskvanın Güney Qafqaz və Orta Şərqə qarşı bir müstəmləkəçilik planı üzərində işləməsinin şərtləri görünməkdə idi. Bunu tədqiqata cəlb etdiyimiz mənbədə II Şah Abbas zamanı Səfəvi-Rusiya münasibətləri haqqındakı məlumatlar da təsdiq edir. Mənbədə göstərilir ki, XVII əsrin 50-ci illərində Səfəvi dövlətinə tabe olan Kaxetdə baş verən gərginliklərin qarşısını Qızılbaş ordusu almış və bu vilayətin hakimi Təhmuras xan qaçdığına görə (1653) oranın idarəsi Rüstəm xana tapşırılmışdı. Təhmuras xan Moskvaya nümayəndə göndərmiş və sonra özü də gedərək xəyanət və düşmənçilik yolunu seçib Səfəvilərə qarşı hərbi yardım istəmişdi. Onun hiylələrinə inanan Rusiya dövləti Şimali Qafqaz xalqları ilə Səfəvilərin əlaqəsini pozmaq və öz gələcək müstəmləkəçilik planlarını reallaşdırmaq üçün Səfəvi dövlətinin sərhəd məntəqələrində Qoyun su çayı üzərində bir neçə qala inşa etdirib, burada mühafizə dəstələri yerləşdirdi. Mənbənin verdiyi məlumata görə Moskvada Kaxetiyaya hərbi yardım göstərilməsi də araşdırılıb müzakirə olunmuşdu. Şirvan bəylərbəyi Xosrov xan dərhal Rusiyanın sərhəd məntəqələrində tikdirdiyi qalalar barədə Şaha məlumat çatdırır. Elə bu andan Şah Çuxur-Səd, Qarabağ, Ərdəbil, Astara və Azərbaycanın müxtəlif məntəqələrinin hakimlərinə əmr edir ki, qoşunları ilə Şirvana yola düşsünlər və Xosrov xanın hərbi düşərgəsində cəmləşsünlər. Şahın fərmanı əsasında Xosrov xan qeyd edilən əmirlərlə yanaşı, Dərbənd hakimi, Dağıstan Şamxalı Surxay xan, Abbasqulu xan Usminin də qoşunlarını səfərbər edib əks hücuma keçir. 1653-cü ildə bir neçə döyüşdən sonra Səfəvi ordusu qələbə çalıb həmin qalaları dağıdaraq, şimal sərhədlərinin təhlükəsizliyini təmin edə bildi (3,55, 56). Bu dövrdə kazakların Xəzər dənizi sahillərinə qarət məqsədilə təşkil etdikləri yürüşlər haqqında da məlumatlara təsadüf edilir. II Şah Abbas h. 1072-ci ildə Astrabaddan Dərbəndə qədər Xəzəryanı məntəqələrin hakimlərinə fərman göndərərək tapşırırdı ki, öz nahiyələrinin hərbi-strateji əhəmiyyət kəsb edən yerlərində top və tufəngçilərdən ibarət mühafizə dəstələri yerləşdirib kafir kazakların yürüşlərinin qarşısını alsınlar (3, 113). Mənbənin verdiyi məlumata görə, Rusiya hökmdarının kazakların Xəzəryanı bölgələrə qarətçi yürüşlərindən xəbəri yox idi. O, bu barədə eşitdikdə kazakların qarətçi dəstələrinin təqib edilməsi və

onların qarşısının alınması barədə fərman verdi (3, 110). Beləliklə, Şah Abbas sani xarici siyasət sahəsində böyük uğurlar əldə etmiş, rus hərbi alaylarını Dağıstandan çıxarmış, kazakların qarətçi yürüşlərinin qarşısını almış və dövlətin şimal sərhədlərinin təhlükəsizliyini əsasən bərpa edə bilmişdir.

II Şah Abbas tikinti və təmir işlərinə də ciddi fikir verirdi. O, h. 1052-ci ildə Qəzvinə gəldikdən dərhal sonra buradakı “Çehel sütun” sarayının təmir olunması haqqında göstəriş vermişdi. H. 1054-1057-ci illərdə İsfahanda “Çehel sütun” saray- dövlətxana binasının tikintisi və bərpası haqqında Molla Kamal, həm də Məhəmməd Tahir Vəhidin əsərində məlumatlar verilmişdir. Dövrün qaynaqlarında göstərildiyi kimi II Şah Abbas İsfahanda bir çox binalar, o cümlədən dövlətxana binası tikdirmiş, cümə məscidlərini bərpa etdirmişdir. Ancaq İsfahandakı “Ali qapı” adı ilə məlum olan saray Səlcuqlu dövrünün əsəri olub I Şah Abbas və Şah Abbas sani isə onun uçub dağılan yerlərini tikdirib bərpa etdirmişdir. Bu sarayın giriş darvazasının qapılarını isə I Şah Abbas Nəcəf şəhərində düzəltmişdi. Elə bu qapıya görə saray “Ali qapı”, yəni hündür, uca qapı adı ilə tarixə düşmüşdür (2, 100, 105, 114; 3, 41).

H. 1065-ci ildə Şah İsfahanda olduğu zaman qərara aldı ki, Zayəndərud çayı üzərində bənd inşa edilsin ki, həm abadlıq olsun, həm də əkinçilik təsərrüfatı su ilə təmin edilsin. Bənd həm də ona baxanların xoşuna gəlməli, zövqlərini oxşamalı idi. Bu fərman verilən kimi sənətkar və məmurlar işə başladılar. Qeyd edilən tarixdə bənd tikilib başa çatdırıldı. Bu bənd əkinçiliyi inkişaf etdirib İsfahanı da abadlaşdırdı (3, 73).

H. 1070-ci ildə Zayəndərud dəryaçası sahilindəki körpü yaxınlığında Səadət adlı bağa başqa bir bağın birləşdiyi yedə mübarək dövlətxana binasının tikintisi qərara alındı. Həmin bağın ətrafındakı yəhudi və geblərə başqa yer verildi və orada isə əmirilər yerləşdirildi. Onların burada saldıği kvartal Səadətabad adı ilə məşhur oldu (3, 105).

H. 1069-cu ildə Şah Zayəndərud çayı üzərində yeni su bəndinin inşası barədə fərman verdi. Zayəndərud çayı üzərində bənd inşası üçün nəzərdə tutulan yerdə Həsən körpüsü yerləşirdi. Çay daşqınları zamanı bu körpü dağılmışdı. Şahın göstərişi ilə bu körpü sökülüb yerində bənd salındı. Çayın üzərində başqa yerdə qısa müddətdə möhkəm körpü də inşa edildi (3, 92).

H.1068-ci ildə Şah qərara aldı ki, həm yay, həm də qış üçün əzəmətli (böyük), gözəl və geniş bir bina tikdirdi. Bu əzəmətli bina “Xəlvətxana” adlandırıldı (3, 94).

II Şah Abbas h. 1070-ci ildə rəiyyət, yoxsul və dərvişlərlə görüş keçirdi. Onların əhvalından xəbərdar oldu. O, sufilerin və ilahiyyatçıların başçılarından Molla Rəcəbli Təbrizi və Dərviş Məhəmmədsaleh Lobnanin evinə gedib onlara lütfükarlıq göstərdi. Bu zaman Osmanlı ölkəsində sufi təriqətinin böyüklərindən olan Dərviş Məcnun və Dərviş Mustafa Həkim Məhəmmədhüseyn və Həkim Məhəmmədsəidin evlərində yerləşmişdilər. Onları sorğu-sual etdi. O, bu dərviş və ilahiyyatçılarla bir məclisdə olub onlarla yemək də yedi (3, 100, 101). H. 1072-ci ildə quraqlıq olmuş və digər tərəfdən çəyirtkə taxıla ciddi ziyan vurduğuna görə ərzaq məhsulları, xüsusən çörəyin İsfahanda qiyməti çox qalxmışdı. Yoxsullar saraya pənah gətirib Şaha bu barədə şikayət etdilər. Şah dərhal naziri biyutat Səfiqulu bəyə göstəriş verdi ki, mağazıçıları toplusın və möhtəkirliyin qarşısını alsın. Şahın göstərişi ilə Fars və Əlişəkərdən 20000 batman şahlıq taxılı İsfahana gətirildi (3, 113).

II Şah Abbas və vəziri Xəlifə Sultan uzaqgörən olub, onların hər ikisinin səyi nəticəsində ölkə ərazisində kəşfiyyət işləri aparılmış, bir çox faydalı mədənlər istifadəyə verilmişdir. Bu məqsədlə bir fransız da işə götürülmüşdü və o, dərhal işə başlamışdı. Ancaq on ildən sonra onun yalançı və fırıldaqçı olduğu məlum olmuşdu (3, 9).

II Şah Abbasın hakimiyyətinin son illərində bir çox əmirlərinin vəfatı onu çox məyus edir. Belə ki, 1059-cu ildən Qəndəhar hakimi olan Otar xan h. 1072-ci ildə vəfat edir. O, çox bacarıqlı, həm də təcrübəli əmirlərdən idi. Davud bəy (pişxidmət) və Allahverdi xan (sipahsalar) da vəfat edir (3, 9, 10).

II Şah Abbas, 25 rəbioləvvəl h. 1077-ci ildə, hələ 34 yaşında tamam olmamış Damğanda vəfat edir. Cənəzəsi Quma gətirilir və Həzrəti Məsumənin məqbərəsi yanında dəfn edilir (3, 11).

ƏDƏBİYYAT

1. Bayramlı Z. Azərbaycan Səfəvi dövlətinin quruluşu və idarə sistemi. Bakı 2006, 258 s.
2. Do ketabe nəfis əz mədareke əvvəliyyə. Tarixi-Səfəviyyan. Xülasət ət-təvarix. Tarix-i Molla Kamal. Ərak, 1334, 126 s.
3. Məhəmməd Tahir Vəhid. Sərqozaştə Şah Abbəbas devvom. Be kuşəşe Səttar Əvdi, Tehran, 1384, 126 s.
4. Riyazülislam. Tarixə rəvabete İran və Hind. Tərcome-ye Məhəmməd Bağır Aram, Tehran, 1373, 428 s.
5. Шпаковский А. Торговля Московской Руси с Персией в XVI-XVII вв: Сборник статей, выпуск VII, Киев, 1915, ст. 1-54

ZABİL BAYRAMLI*Доцент БДУ**к.и.н.*zabil_bayramli@mail.ru**ВНЕШНЯЯ И ВНУТРЕННЯЯ ПОЛИТИКА ШАХА АББАСА II
(НА ОСНОВАНИИ ТРУДА МУХАММЕД ТАХИР ВАХИДА “АББАСНАМЕ”)**

Мухаммед Тахир Вахид составил историю правления Шаха Аббаса II (1642-1666) доведенную до 1662 г. под названием “Аббаснаме”. В нем излагаются политическая история Сефевидов и его отношений с соседним государствами.

В статье рассматривается внешняя и внутренняя политика Шаха Аббаса II по материалам “Аббаснаме”.

ZABIL BAYRAMLI*Senior Lecturer BSU*zabil_bayramli@mail.ru**SHAH ABBAS'S II INNER AND FOREIGN POLICY
(MAHAMMAD TAHIR VAHID'S ON BASIS “ABBASNAMA” WORK)**

Mahammad Tahir Vahid has written the politic history of Shafavi Emperio which covers the period 1642-1662.

In this article the inner and foreign policy of Shah Abbas II has been investigated on the bases of “Abbasnama”.

Rəyçilər: t.e.n B. Şəbiyev, t.e.d. S. Məmmədov

Bakı Dövlət Universiteti Tarix fakültəsinin Azərbaycan tarixi (təbiət fakültələri üzrə) kafedrasının 14 sentyabr 2010-cu il tarixli iclasının qərarı ilə çapa məsləhət görülmüşdür (protokol №01)